TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2024-yil 6-son

VOLUME 4 / ISSUE 6 / 2024
DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.4.6.

ISSN: 2181-1938
DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

Crossref Content Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali Oʻzbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat roʻy-xatidan oʻtkazilgan.

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi Oliy taʼlim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari roʻyxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va koʻpaytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr boʻyicha masʼul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Sh. Jahonov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:
S. Rasulova

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh koʻchasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 24.12.2024-yilda
bosmaxonaga topshirildi.
Qogʻoz bichimi: A4.
Shartli bosma tabogʻi: 7,4
Adadi: 100. Buyurtma: № 156.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh koʻchasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR
B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar boʻyicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR OʻRINBOSARI
J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshligʻi, yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori, dotsent

MASʼUL MUHARRIR
N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Oʻzbek tili va adabiyoti kafedrasi mudiri, filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAYʼATI AʼZOLARI
J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSH)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

X. Xayitov – Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

I. Toʻraboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

S. Xolboyev – Oʻzbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, Oʻzbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

J. Neʼmatov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, Oʻzbekiston)

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция – Yurisprudensiya – Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Ш. Жахонов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, К. Абдувалиева, Й. Махмудов, М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:
С. Расулова

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент, улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Издательская лицензия
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию 24.12.2024.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 156.

Лицензия типографии
от 29.11.2023 № 174626

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и. о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и. о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
Sh. Jakhonov, Y. Yarmolik, E. Mustafaev, K. Abduvalieva, Y. Makhmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:
S. Rasulova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address::
100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.12.2024.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 7,44.
Units: 100. Order: № 156.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

CHIEF EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimxonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Axmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

X. Xayitov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Xolboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Raxmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**
Huquqiy faoliyatdagi huquqiy texnologiya: nazariy va amaliy jihatlar
17 **HAYITOV SHERZOD RAXMATULLAYEVICH**
Subyektiv huquq va huquqiy manfaat: nazariy-huquqiy tahlil
28 **SADIKOV MAKSUDBOY ABDULAJONOVICH**
Forsayt tahlilning huquq ijodkorligidagi oʻrni

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 **SHAIMARDANOVA DILAFRUZ DILMURATOVNA**
Raqamli obyektlarning vorislik va er-xotin mulkiy huquqiy munosabatlari predmeti sifatidagi huquqiy rejimi: kvalifikatsiya va bo'lish muammolari
47 **LAPASOV ASLIDDIN TOʻLQIN OʻGʻLI**
Ijtimoiy munosabatlarning virtuallashuvi jarayonida mualliflik huquqi konsepsiyasi genezisi va evolyutsiyasi

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

57 **ABDUALIMOVA MADINA SHUXRATOVNA**
Oʻzbekiston Respublikasida yerga nisbatan xususiy mulk huquqi toʻgʻrisidagi qonun hujjatlarining rivojlanish tarixi
69 **SADIKOVA DILAFRUZ RADJABOVNA**
Oʻzbekiston va Qozogʻistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishning huquqiy masalalari
79 **XALMOʻMINOV SHAVKAT DJUMAYEVICH**
Iqlim oʻzgarishi sharoitida ekologik xavfsizlikni huquqiy ta'minlashning ilmiy-nazariy jihatlari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

89 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**
Jinsiy jinoyatlarning obyektiv belgilariga doir ilmiy yondashuvlar
104 **XAYDAROV SHUXRATJON DJUMAYEVICH**
Kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va oʻxshash jinoyatlardan farqlash masalalari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

114 **INOYATOVA SOHIBA FAZILOVNA, SAIDAXMEDOVA MUAZZAMXON ANVARXONOVNA**
Ayollarni zulm va zoʻravonlikdan himoya qilish va ularning jamiyatdagi rolini oshirish

123 **RUZINAZAROV SHUHRAT NURALIYEVICH**
Yuridik ta'limning jonkuyar fidoyisi

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 **ТУЛЬТЕЕВ ИЛЬЯС ТАВАСОВИЧ**
Правовая технология в юридической деятельности: теоретические и практические аспекты

17 **ХАЙИТОВ ШЕРЗОД РАХМАТУЛЛАЕВИЧ**
Субъективное право и правовой интерес: теоретико-правовой анализ

28 **САДИКОВ МАКСУДБОЙ АБДУЛАЖОНОВИЧ**
Роль форсайт-анализа в правотворчестве

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 **ШАЙМАРДАНОВА ДИЛАФРУЗ ДИЛМУРАТОВНА**
Правовой режим цифровых объектов как предмет наследственных и супружеских имущественных правоотношений: проблемы квалификации и раздела

47 **ЛАПАСОВ АСЛИДДИН ТУЛКИН УГЛИ**
Генезис и эволюция понятия авторского права в процессе виртуализации общественных отношений

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

57 **АБДУАЛИМОВА МАДИНА ШУХРАТОВНА**
История развития законодательства о праве частной собственности на землю в Республике Узбекистан

69 **САДИКОВА ДИЛАФРУЗ РАДЖАБОВНА**
Правовые аспекты использования возобновляемых источников энергии в Узбекистане и Казахстане

79 **ХАЛМУМИНОВ ШАВКАТ ДЖУМАЕВИЧ**
Научно-теоретические аспекты правового обеспечения экологической безопасности в условиях изменения климата

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

89 **НИЁЗОВА САЛОМАТ САПАРОВНА**
Научные подходы к объективным признакам сексуальных преступлений

104 **ХАЙДАРОВ ШУХРАТЖОН ДЖУМАЕВИЧ**
Вопросы квалификации и дифференциации преступления ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей от аналогичных преступлений

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

114 **ИНОЯТОВА СОХИБА ФАЗИЛОВНА, САИДАХМЕДОВА МУАЗЗАМХОН АНВАРХОНОВНА**
Защита женщин от притеснения и насилия и повышение их роли в обществе

123 **РУЗИНАЗАРОВ ШУҲРАТ НУРАЛИЕВИЧ**
Убеждённый сторонник юридического образования

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

8 **TULTEEV ILYAS TAVASOVICH**
Legal technology in legal activity: theoretical and practical aspects
17 **KHAYITOV SHERZOD RAKHMATULLAEVICH**
Subjective rights and legal interest: theoretical and legal analysis
28 **SADIKOV MAKSUDBOY ABDULAJONOVICH**
The role of foresight analysis in law making

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **SHAIMARDANOVA DILAFRUZ DILMURATOVNA**
The legal regime of digital objects as the subject of legal relations of inheritance and matrimonial property relations: issues of qualification and division
47 **LAPASOV ASLIDDIN TULKIN UGLI**
The genesis and evolution of the concept of copyright in the process of the virtualization of social relations

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

57 **ABDUALIMOVA MADINA SHUKHRATOVNA**
The history of the development of legislation on the right of private property on land in the Republic of Uzbekistan
69 **SADIKOVA DILAFRUZ RADJABOVNA**
Legal aspects of the use of renewable energy sources in Uzbekistan and Kazakhstan
79 **KHALMUMINOV SHAVKAT DJUMAYEVICH**
Scientific and theoretical aspects of legal ensurance of environmental security in conditions of climate change

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

89 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**
Scientific approaches to the objective signs of sexual crimes
104 **KHAYDAROV SHUKHRATJON JUMAYEVICH**
Issues of qualifying the crime of ineffective performance of professional duties and differentiation from similar crimes

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

114 **INOYATOVA SOHIBA FAZILOVNA, SAIDAKHMEDOVA MUAZZAMKHON ANVARKHONOVNA**
Protecting women from harassment and violence and enhancing their role in society

123 **RUZINAZAROV SHUHRAT NURALIYEVICH**
A staunch devotee of legal education

Kelib tushgan / Получено / Received: 14.11.2024
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 05.12.2024
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2024

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.4.6./XGAC8391
UDC: 343.268.3(045)(575.1)

KASB YUZASIDAN O‘Z VAZIFALARINI LOZIM DARAJADA BAJARMASLIK JINOYATINI KVALIFIKATSIYA QILISH VA O‘XSHASH JINOYATLARDAN FARQLASH MASALALARI

Xaydarov Shuxratjon Djumayevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi
kurashish kafedrasi professori,
yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0002-8188-7410
e-mail: Xaydarovshuxrat@mail.ru

Annotatsiya. *Mazkur maqolada kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va o‘xshash jinoyatlardan farqlash masalalari bayon etilgan. Jumladan, maqolada JK 116-moddasi va 113-moddaning 5-qismida nazarda tutilgan qilmish, shuningdek, JK 116-moddasi va 117-moddasida nazarda tutilgan jinoyatlarning ilmiy jihatdan farqlari asoslantirib berilgan. Bundan tashqari, Rossiya, Armaniston, Qozog‘iston, Belarus davlatlarining jinoyat qonunlarida “Tibbiyot xodimlarining kasb majburiyatlarini lozim darajada bajarmaganligi” moddasining o‘zida tibbiyot xodimlari tomonidan boshqa shaxsga OIV/OITSni yuqtirish og‘irlashtiruvchi qism sifatida kiritilganligi qiyosiy tahlil qilingan. Maqolada muallif kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va o‘xshash jinoyatlardan farqlash masalalari bo‘yicha huquqshunos olimlar fikrlariga o‘z munosabatini bildirgan. Shu bilan bir qatorda, JK 207-moddasida mansabga sovuqqonlik bilan qarash uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan o‘z vazifalariga loqaydlik yoki vijdonsizlarcha munosabatda bo‘lish oqibatida ularni bajarmaslik yoki lozim darajada bajarmaslikning JK 116-moddasi bilan farqli jihatlari ham asoslab berilgan. Kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilishda tibbiyot muassasasi mansabdor shaxsi va tibbiyot xodimining harakatlaridagi zarur bo‘lgan farqli belgilar ilmiy asoslantirilgan. Maqolada kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va o‘xshash jinoyatlardan farqlash masalalari bo‘yicha javobgarlik nazarda tutilgan qonunchilik normalarini takomillashtirish yuzasidan ham taklif va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *jinoyat, javobgarlik, jazo, kvalifikatsiya, qilmish, kasb, vazifa, aybdor, xavf, harakatsizlik, shikast, jabrlanuvchi, ayblanuvchi, shifokor, oqibat, sovuqqonlik, xizmat, qonun, tajovuz, beparvolik*

ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЕНАДЛЕЖАЩЕГО ИСПОЛНЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБЯЗАННОСТЕЙ ОТ АНАЛОГИЧНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Хайдаров Шухратжон Джумаевич,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
профессор кафедры «Уголовное право,
криминология и борьба с коррупцией»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. *В данной статье изложены вопросы квалификации и дифференциации преступления ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей от аналогичных преступлений. В частности, в статье с научной точки зрения обосновываются различия между деяниями, предусмотренными статьёй 116 и частью 5 статьи 113, а также статьями 116 и 117 Уголовного кодекса Республики Узбекистан. Кроме того, проведён сравнительный анализ уголовного законодательства России, Армении, Казахстана, Беларуси касательно включения в качестве отягчающего обстоятельства заражения другого лица ВИЧ-инфекцией/СПИДом медицинскими работниками в статью «Ненадлежащее исполнение медицинскими работниками своих профессиональных обязанностей». В статье автор выразил своё отношение к мнениям учёных-правоведов по вопросам квалификации и дифференциации преступления ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей от аналогичных преступлений. Наряду с этим, обосновываются различия между статьями 207 и 116 Уголовного кодекса касательно должностной халатности, т. е. невыполнение или ненадлежащее выполнение должностным лицом своих обязанностей вследствие небрежного или недобросовестного к ним отношения, за которую предусмотрена уголовная ответственность. При ненадлежащем исполнении должностным лицом медицинского учреждения профессиональных обязанностей научно обоснованы необходимые при квалификации отличительные признаки ненадлежащего исполнения должностными лицами – медицинскими работниками своих обязанностей. В статье также даны предложения и рекомендации по совершенствованию законодательных норм, предусматривающих ответственность и касающихся вопросов квалификации и дифференциации преступлений ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей от аналогичных преступлений.*

Ключевые слова: *преступление, ответственность, наказание, квалификация, деяние, профессия, обязанность, виновный, опасность, бездействие, вред, потерпевший, обвиняемый, врач, последствия, халатность, служба, закон, нападение, небрежность*

ISSUES OF QUALIFYING THE CRIME OF INEFFECTIVE PERFORMANCE OF PROFESSIONAL DUTIES AND DIFFERENTIATION FROM SIMILAR CRIMES

Khaydarov Shukhratjon Jumayevich,
Professor of the Department of Criminal Law,
Criminology and Anti-Corruption,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. *This article describes the issues of qualifying crimes of improper performance of professional duties and distinguishing them from similar crimes. In particular, in the article, the act provided for in Article 116 of the Criminal Code and Article 113 of the Criminal Code, Part 5, as well as the crimes provided for in Article 116 of the Criminal Code and Article 117 of the Criminal Code, are*

scientifically justified. In addition, a comparative analysis was made of the fact that in the criminal laws of Russia, Armenia, Kazakhstan, and Belarus, the article "Inadequate performance of professional duties of medical personnel" includes HIV/AIDS infection by medical personnel as an aggravating factor. In the article, the author expressed his reaction to the opinions of legal scholars on the issues of the qualification of the crime of failure to properly perform one's duties in connection with the profession and distinguishing it from similar crimes. At the same time, the article also explains the differences between Article 116 of the Criminal Code of non-fulfillment of one's duties due to indifference or unscrupulous treatment of one's duties, in which criminal liability is provided for cold-hearted treatment of one's duties in Article 207 of the Criminal Code. Also, in order to qualify the crime of improperly performing one's duties in connection with the profession, the different signs necessary for the qualification of improperly performing the duties of an official of a medical institution and improperly performing the duties of a medical worker have been scientifically substantiated. In the article, proposals and recommendations are also given regarding the improvement of the legal norms, which provide for the responsibility for the qualification of the crime of improper performance of one's duties in connection with the profession and distinguishing it from similar crimes.

Keywords: *crime, liability, punishment, qualification, act, profession, duty, guilty, danger, inaction, injury, victim, accused, doctor, consequence, coldness, service, law, aggression, negligence*

Kirish

Hayot yoki sog'liq uchun xavfli jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda ularni o'xshash jinoyatlardan farqlash muhim ahamiyatga ega. "Har qanday qilmishni kvalifikatsiya qilishda uning o'xshash jinoyatlardan farqlovchi belgilarini aniqlash, jinoyat tarkibini har tomonlama tahlil qilish, uning tarkibiy elementlariga xos bo'lgan jihatlarini aniqlash talab qilinadi" [1, 2, 3].

Kasb yuzasidan o'z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish uchun aybdorning kasb yuzasidan qaysi vazifalarni lozim darajada bajarmaganini aniqlash talab etiladi. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 116-moddasi faqat sodir etilgan qilmishda boshqa jinoyat tarkibi bo'lmagan taqdirda qo'llanishi lozim.

Jinoyat kodeksi 116-moddasida ko'zda tutilgan kasb yuzasidan o'z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyati turli-tuman qoidalarni buzganlik uchun javobgarlik nazarda tutilgan ko'plab maxsus normalar bilan to'qnashadi, masalan:

– tanosil yoki OIV kasalligi/OITSni tarqatish (JK 113-moddasi 5-qismi);

– xavf ostida qoldirish (JK 117-moddasi);

– shuningdek, inson faoliyatining turli sohalarida, chunonchi: atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiatdan foydalanish sohasida (JK 193-, 195-, 196-moddalari);

– yadro qurilmalaridan foydalanish sohasida (JK 255-moddasi);

– tadqiqot faoliyati sohasida (JK 256-moddasi);

– mehnatni muhofaza qilish sohasida (JK 257-moddasi);

– sanitariya sohasida (JK 257^1-moddasi);

– tog'-kon, qurilish yoki portlatish ishlarida (JK 258-moddasi);

– yong'in xavfsizligi sohasida (JK 259-moddasi);

– transport harakati va undan foydalanish sohasida (JK 260-, 261-, 262-moddalari).

Material va metodlar

Tadqiqotda Jinoyat kodeksida nazarda tutilgan kasb yuzasidan o'z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va o'xshash jinoyatlardan farqlash masalalari bo'yicha qonunchilik normalari va huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanildi hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llandi.

Tadqiqot natijalari

JK 116-moddasi va 113-moddasi 5-qismida nazarda tutilgan qilmishni farqlashda

sud tergov organlarida muayyan qiyinchiliklar kelib chiqadi. Shaxs kasb yuzasidan oʻz vazifalarini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITS yuqtirilganda, qilmish 116-modda bilan emas, balki 113-moddaning 5-qismi bilan kvalifikatsiya qilinadi.

Oʻzbekiston Respublikasining 2010-yil 24-maydagi qonuniga binoan JK 113-moddasiga yangi beshinchi qism kiritilgan. Unga koʻra, shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifalarini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi uchun javobgarlik belgilangan.

Yuqoridagi holat JK 116-moddasi 4-qismi “b” bandidagi “boshqacha ogʻir oqibatlar” sifatida baholanmasligining asosiy sababi uning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqoriligi, bu boradagi amaliyotning shakllanganligi va eng muhimi, Jinoyat kodeksi Maxsus qismi normalari raqobatida muammoni toʻgʻri hal etish imkoniyatini berishi bilan asoslanadi.

Aksariyat xorijiy davlatlar (Rossiya [4], Armaniston [5], Qozogʻiston [6], Belarus [7]) Jinoyat kodeksida “Tibbiyot xodimlarining kasb majburiyatlarini lozim darajada bajarmaganligi” moddasining oʻzida tibbiyot xodimlari tomonidan boshqa shaxsga OIV/OITSni yuqtirish ogʻirlashtiruvchi qism sifatida kiritilgan.

JK 116-moddasi – “Kasb yuzasidan oʻz vazifasini lozim darajada bajarmaslik” – ikkinchi qismiga “shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifasini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi” hamda uchinchi qismiga “shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifasini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida ikki yoki undan ortiq shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi” bandlarini kiritish maqsadga muvofiq.

Qonun normasiga mazkur tahrirda oʻzgartish va qoʻshimcha kiritilishi yuqoridagi kabi salbiy holatlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, JK 116- va 117-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlarni farqlashda muayyan qiyinchiliklar mavjud. Bunda 116-moddada nazarda tutilgan jinoyatning subyekti maxsus, yaʼni kasbiga koʻra biror majburiyatni bajarishi shart boʻlgan (116-modda birinchi qismi) yoki qonun yoxud maxsus qoidalarga muvofiq kasalga yordam koʻrsatishi shart boʻlgan shaxslar (116-modda ikkinchi qismi) hisoblanadi, yaʼni 116-moddadagi javobgarlik belgilangan jinoyatning subyekti xavf ostida qoldirish (117-modda) subyektiga nisbatan birmuncha tor doiradagi shaxslar sanaladi.

Har ikki jinoyatning obyekti bir xil, yaʼni inson hayoti yoki sogʻligʻining xavfsizligi hisoblanadi. Biroq JK 116-moddasi ikkinchi qismi jabrlanuvchisi alohida belgiga ega boʻlgan bemor boʻlsa, 117-moddada jabrlanuvchilar (hayoti yoki sogʻligʻi xavf ostida qolgan va oʻzini oʻzi himoya qilish imkoniyatidan mahrum boʻlgan shaxslar) doirasi birmuncha kengdir.

Obyektiv tomondan JK 116-moddasi birinchi qismida nazarda tutilgan jinoyat tarkibi harakatsizlik (bajarmaslik) yoki aralash harakatsizlik (lozim darajada bajarmaslik), shu moddaning ikkinchi qismida nazarda tutilgan jinoyat tarkibi esa harakatsizlikda (yordam koʻrsatmaslik) ifodalanadi.

“Xavf ostida qoldirishga nisbatan xavf ostiga solib qoʻyishning ijtimoiy xavfliligi yuqoriroq hisoblanadi” [8]. Shu jihatdan JK 116-moddasi ikkinchi qismi va 117-moddasi obyektiv tomoni bir-biriga oʻxshab ketadi [9]. Har ikkala jinoyat ham moddiy tarkibli boʻlib, jabrlanuvchiga oʻrtacha ogʻir yoki ogʻir darajadagi shikast yetishini nazarda tutadi.

E.O. Turgʻunboyev “JK 117-moddasi va 116-moddasi ikkinchi qismida nazarda tutilgan jinoyatlarning obyekti, obyektiv tomoni va subyektiv tomoni belgilari bir xil boʻlib, faqat subyektiga koʻra farq qiladi. JK 116-moddasi ikkinchi qismi subyekti kasalga yordam koʻrsatish majburiyati yuklatilgan shaxslar boʻlsa, JK 117-moddasi subyekti jabrlanuv-

chini xavfli ahvolga solib qo‘ygan yoki yordamga muhtoj shaxsga yordam ko‘rsatishga majbur bo‘lgan shaxslar hisoblanadi” [10], – deb yozadi.

Biz muallifning bu fikriga qo‘shilmaymiz. Chunki JK 116- va 117-moddalari obyektiv tomoni jabrlanuvchining huquqiy holati, jabrlanuvchi va ayblanuvchi o‘rtasidagi munosabatga ko‘ra ham farqlanadi [11]. Xususan,

birinchidan, 116-modda obyektiv tomoni aralash harakatsizlik (ya’ni ham yordam ko‘rsatadi, lekin lozim darajada bo‘lmaydi), 117-moddada esa butunlay harakatsizlik (umuman yordam ko‘rsatmaydi) bo‘ladi [12];

ikkinchidan, 116-modda ikkinchi qismi bo‘yicha jabrlanuvchi kasal hisoblansa, 117-modda bo‘yicha har qanday shaxs jabrlanuvchi bo‘lishi mumkin;

uchinchidan, 117-moddada aybdor jabrlanuvchini shu ahvolga solgan bo‘lishi lozimligi holati ham inobatga olingan, vaholanki, 116-moddada bunday alomat mavjud emas.

Biroq JK 116- va 117-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlarni qonunda nazarda tutilgan mazkur belgilar asosida farqlash yetarli emas. Buning sababini quyidagicha izohlash mumkin. Masalan, shifokor bemorni operatsiya qilish jarayonida uning yaqinlari talab qilingan pulni olib kelmagani uchun bemorni og‘ir ahvolda tashlab qo‘yadi. Natijada operatsiya oxiriga yetkazilmay bemor vafot etadi. Ushbu holat qanday kvalifikatsiya qilinishi zarur degan savol tug‘iladi.

Agar qilmishga haqiqiy holatni hisobga olgan holda baho berilsa, JK 117-moddasi bilan kvalifikatsiya qilish mumkin bo‘ladi. Chunki operatsiya jarayonida shifokor o‘z mijozini xavfli ahvolga solib qo‘yadi, bu esa uning o‘limiga sabab bo‘ladi. Bu qilmish 117-modda obyektiv tomonining zaruriy belgilarini o‘zida ifodalaydi.

Biroq ijtimoiy xavfli qilmish natijasida zarar ko‘rgan ijtimoiy munosabatlar doirasi JK 116-moddasi bilan himoya qilinadigan obyektga muvofiq keladi. Ya’ni korxona, muassasa va tashkilotlarning obro‘si, normal ish faoliyati zarar ko‘radi. Muammo shundaki, qilmishning obyekti bir modda doirasiga, obyektiv tomoni esa boshqa modda doirasiga tushib qolmoqda. Aynan mazkur muammoning oldini olish uchun kasb faoliyati bilan bog‘liq xavf ostida qoldirish bilan bog‘liq bo‘lgan qilmishlarni ham 116-modda dispozitsiyasi doirasida aks ettirish lozim.

I.V. Seryogin fikriga ko‘ra, “shifokorlar va tibbiyot sohasida maxsus tayyorgarlikka ega bo‘lgan boshqa shaxslarni mansabdorlik jinoyatlari subyektlari qatoriga kiritish uchun obyektiv asos mavjud. Chunonchi, davlat apparatining muayyan qismi sanalgan sog‘liqni saqlash tizimi muassasasida faoliyatning asosiy yo‘nalishi tibbiy faoliyatni lozim darajada amalga oshirish hisoblanadi. Mazkur tizim muassasalari ishining sifati, ularning obro‘si, eng avvalo, shifokorlar va maxsus tibbiy tayyorgarlikka ega bo‘lgan boshqa shaxslarning ishiga bog‘liq bo‘ladi” [13]. Shunga asoslanib muallif tibbiyot sohasida oliy ma’lumotga ega bo‘lgan barcha shaxslar mansabdor shaxslar hisoblanadi, degan xulosaga keladi.

Bizningcha, mazkur fikr mansabdor shaxs tushunchasining mazmuniga zid hisoblanadi.

Tibbiyot xodimlarining kasbiy vazifalarini belgilashda bularning barchasini e’tiborga olish va tibbiy faoliyat tushunchasi mazmunidan kelib chiqish maqsadga muvofiqdir. U bemorlarni davolash bilan bog‘liq muayyan vazifalar: tekshirish, tashxis qo‘yish, tegishli muolajani tayinlash, jarrohlik aralashuvini amalga oshirish va h.k. emas, balki turli tibbiy hujjatlarni rasmiylashtirishni (bemorning ambulatoriya va statsionar kartasini yuritish, retseptlar yozib berish, ma’lumotnomalar, yo‘llanmalar berish va hokazolarni) ham qamrab oladi.

Bunday hollarda tibbiyot xodimi huquqiy oqibatlarga sabab bo‘ladigan, tashkiliy-boshqaruv harakatlariga yaqin turadigan, ya’ni sirtdan mansabdor shaxs belgilariga o‘xshash bo‘lgan muayyan harakatlarni bajarishiga qaramay, aslida u mansabdor shaxs hisoblan-

maydi hamda bemorlarni davolash borasidagi oʻz kasbiy vazifalarini bajaradi.

Jinoyat kodeksining mansabga sovuqqonlik bilan qarash uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan 207-moddasiga muvofiq, oʻz vazifalariga loqaydlik yoki vijdonsizlarcha munosabatda boʻlishi oqibatida ularni bajarmasligi yoki lozim darajada bajarmasligi, fuqarolarning huquqlari yoki qonun bilan qoʻriqlanadigan manfaatlariga yoxud davlat yoki jamoat manfaatlariga ziyon yetkazilishiga sabab boʻlgan, loʻnda qilib aytganda, oʻzlarining tashkiliy-boshqaruv va maʼmuriy-xoʻjalik xususiyatiga ega boʻlgan kasbiy vazifalarini lozim darajada bajarmaslikda aybdor boʻlgan tibbiyot sohasidagi mansabdor shaxslar (shifoxonaning bosh shifokori, biron-bir boʻlim boshligʻi va shu kabilar) javobgarlikka tortilishlari mumkin.

Tibbiyot xodimlari tomonidan sodir etilgan kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish uchun aynan qaysi kasbiy yoki mansab vazifalari buzilganini toʻgʻri aniqlash talab etiladi.

Masalan, jarrohlik boʻlimi boshligʻi bemorni operatsiya qilar ekan, oʻz lavozimi boʻyicha maʼmuriy-xoʻjalik yoki tashkiliy-boshqaruv vazifalarini emas, balki bemorni davolash borasidagi kasbiy vazifalarini amalga oshiradi. U kasb yuzasidan oʻz vazifalarini boʻlim boshligʻi sifatida emas, balki jarroh sifatida lozim darajada bajarmaydi. Binobarin, jinoiy qilmishni kvalifikatsiya qilish toʻgʻrisidagi masalani yechishda ayni shu holatdan kelib chiqish zarur.

Shunga qaramay, tibbiyot xodimini mansabdor shaxs deb eʼtirof etish haqidagi fikr-mulohazalar ilgari ham koʻplab olimlar tomonidan tanqid qilingan. Masalan, G.N. Borzenkov “Tibbiyot xodimlari jabrlanuvchi uchun ogʻir oqibatlarga sabab boʻlgan oʻz qilmishlari uchun JKning inson hayoti va sogʻligʻiga qarshi jinoyatlarga doir moddalariga muvofiq javobgarlikka tortilishlari lozim” [14], – deb hisoblagan.

Baʼzi manbalarda “Shifokorlar u yoki bu muassasa xizmatchilari hisoblanadilar va muayyan lavozimlarni band etadilar, shu tufayli ham ular oʻz kasb-kori munosabati bilan emas, balki xizmat boʻyicha vazifalarini bajarishlari munosabati bilan mansabdor shaxslar deb topilishlari va suiisteʼmol uchun jinoiy javobgarlikka tortilishlari mumkin” [15], – deb taʼkidlangan.

Yuqorida bayon etilganlar tibbiyot xodimlari kasb yuzasidan oʻz vazifalarini bajarish chogʻida mansabdor shaxslarga xos boʻlgan tashkiliy-boshqaruv vakolatlariga ham, maʼmuriy-xoʻjalik vakolatlariga ham ega boʻlmaydilar, binobarin, mansabga sovuqqonlik bilan qarash uchun jinoiy javobgarlikka tortilishlari mumkin emas, degan xulosaga kelish imkoniyatini beradi.

Shu bilan bir qatorda, umumiy qoidadan istisno holatlar mavjud boʻlishini ham taʼkidlash lozim. Jumladan, tibbiyot muassasasining mansabdor shaxsi jarrohlik uchun pora olib, soʻng oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmay, uning qilmishi bemorning oʻlimiga sabab boʻlsa, uning harakat (harakatsizlik)lari JK 116- va 210-moddalari bilan jinoyatlar jami sifatida kvalifikatsiya qilinishi kerak. Chunki bu yerda ikki mustaqil jinoyat tarkibi (pora olish va kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik) mavjud.

Tadqiqot natijalari tahlili

Kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyati inson faoliyatining turli sohalariga taalluqli qoidalarni buzganlik uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutuvchi koʻp sonli maxsus normalar bilan toʻqnashadi.

Xususan, JK 116-moddasida koʻzda tutilgan kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyati:

– ekologiya xavfsizligiga oid normalar va talablarni buzish (JK 193-moddasi);

– atrof tabiiy muhitning ifloslanishi oqibatlarini bartaraf qilish choralarini koʻrmaslik (JK 195-moddasi);

– atrof tabiiy muhitni ifloslantirish (JK 196-moddasi);

– yadro qurilmalaridan foydalanish qoidalarini buzish (JK 255-moddasi);

– tadqiqot faoliyatini amalga oshirishda xavfsizlik qoidalarini buzish (JK 256-moddasi);

– mehnatni muhofaza qilish qoidalarini buzish (JK 257-moddasi);

– sanitariyaga oid qonun hujjatlarini yoki epidemiyaga qarshi kurash qoidalarini buzish (JK 257[1]-moddasi);

– tog‘-kon, qurilish yoki portlatish ishlari xavfsizligi qoidalarini buzish (JK 258-moddasi);

– yong‘in xavfsizligi qoidalarini buzish (JK 259-moddasi);

– temir yo‘l, dengiz, daryo yoki havo transportining harakati yoki ulardan foydalanish xavfsizligi qoidalarini buzish (JK 260-moddasi);

– transportni ta’mirlash yoki uni foydalanishga chiqarish qoidalarini buzish (JK 262-moddasi) kabi jinoyatlar bilan o‘xshash xususiyatlarga ega.

Ushbu jinoyatlarning o‘xshashligi shundan iboratki, ular odatda o‘z kasb yoki xizmat vazifasiga beparvolik, loqaydlik, mas’uliyatsizlik bilan yondashish natijasida sodir etiladi.

Har bir holatda kasb yoki xizmat vazifasi bilan bog‘liq u yoki bu qonunda, qonunosti normativ-huquqiy hujjatda, alohida faoliyat turini tartibga soluvchi nizom va yo‘riqnomalarda belgilangan maxsus qoidalar buziladi.

Boshqacha aytganda, har bir alohida holatda shaxs tomonidan muayyan soha bo‘yicha kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyati sodir etiladi. Ya’ni ushbu holatda qonun chiqaruvchi har bir alohida holatda tajovuz obyektidan hamda ijtimoiy xavflilik darajasidan kelib chiqqan holda jinoyatlarni o‘zaro ajratgan.

Masalan, JK 193-moddasida sanoat, energetika, transport, kommunal xizmat, agrosanoat, ilm-fan obyektlari yoki boshqa obyektlarni loyihalash, joylashtirish, qurish va ishga tushirib foydalanish normalari hamda qoidalarining mansabdor shaxs tomonidan buzilishi yoxud davlat komissiyasi a’zolari tomonidan bu obyektlar normativ hujjatlarda belgilangan qoidalar buzib qabul qilinganligi uchun javobgarlik nazarda tutilgan.

Ushbu qilmishda tajovuz obyekti ekologiya xavfsizligiga oid munosabatlar hisoblanadi. Yoki JK 257-moddasida texnika xavfsizligi, sanoat sanitariyasi yoki mehnatni muhofaza qilishning boshqa qoidalari shu qoidalarga rioya etilishi uchun mas’ul bo‘lgan shaxs tomonidan buzilganligi uchun javobgarlik belgilangan. Bunda 116- va 257-modda maxsus obyekti bilan ham farqlanadi. Ya’ni 257-moddaning maxsus obyekti jamoat xavfsizligini ta’minlovchi ijtimoiy munosabat hisoblanadi.

Guvohi bo‘lganimizdek, har bir alohida holatda tajovuz obyektlari xilma-xildir. Kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi normalarni guruhlarga ajratishda ana shu mezonga tayanish lozim.

Kasb yuzasidan o‘z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik uchun javobgarlik belgilangan JK 116-moddasi boshqa maxsus normalarga nisbatan umumiy ahamiyat kasb etadi hamda mazmunan ijtimoiy hayotning barcha yo‘nalishlari bo‘yicha faoliyat turlarini qamrab oladi.

Biroq qilmish JK Maxsus qismining alohida maxsus normasida ko‘zda tutilgan kasb bilan bog‘liq holdagi ijtimoiy munosabatga (ekologik xavfsizlik, mehnat, sanitariya, tog‘-kon, qurilish yoki portlatish ishlari, tadqiqot faoliyati, transport xavfsizligi va b.) tajovuz qilsa, qilmish maxsus norma bilan kvalifikatsiya qilingan holda JK 116-moddasi bilan qo‘shimcha tarzda kvalifikatsiya qilinmaydi.

Ayni damda O‘zbekiston Respublikasi jinoyat qonunining afzal jihatlaridan biri va boshqa mamlakatlar huquqshunoslari [14]

tomonidan ham tan olingan xususiyati uning 116-moddasi tuzilishi bilan bogʻliqdir. Ya'ni JK 116-moddasi kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik bilan bogʻliq barcha holatlarni qamrab oladi.

Mazkur qilmishlar faqatgina obyekt nuqtayi nazaridan farq qiladi, deyish ham toʻgʻri emas. Oʻz navbatida, ushbu qilmishlar obyektiv va subyektiv tomon hamda subyektiga koʻra ham bir-biridan farqlanadi.

JK 116- va 207-moddalarida (mansabga sovuqqonlik bilan qarash) nazarda tutilgan jinoiy qilmishlar obyektiv tomondan bir-biriga yaqin – har ikkala qilmish ham oʻziga yuklangan vazifalarga nisbatan loqaydlik yoki vijdonsizlarcha munosabatda boʻlish, ularni bajarmaslik yoki lozim darajada bajarmaslik, kasbiga nisbatan beparvolik yoki insofsizlik bilan munosabatda boʻlishni nazarda tutadi hamda buning natijasida muayyan jinoiy oqibatlar kelib chiqadi.

"Mansabdor shaxsning oʻz vakolatlarini bajarmasligi toʻla va qisman boʻlishi mumkin, bu xizmat lavozimidan kelib chiqadigan muayyan vazifalarni bajarishga real imkoniyati boʻlganidagi harakatsizligida namoyon boʻladi. Mansabdor shaxsning oʻz vakolatlarini lozim darajada bajarmasligi ularning qisman, kechiktirib, noaniq bajarilishida ifoda etiladi" [15, 16].

JK 116- va 207-moddalarida belgilangan jinoyatlar oʻrtasidagi asosiy tafovut jinoyat subyektiga borib taqaladi. Ya'ni kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyati mansabdor shaxslar tomonidan sodir etilsa – 207-modda, mansabdor shaxs boʻlmagan xodimlar tomonidan sodir etilsa, 116-modda bilan kvalifikatsiya qilinadi.

JK 116- va 207-moddalarini farqlashda muhim mezon mansabdor shaxsning mansab vazifasini yoki kasb vazifasini buzganini aniqlashdan iborat. Jumladan, yuqorida ta'kidlaganimizdek, bosh shifokor – mansabdor shaxs, uning kasbi esa jarrohlik yoki terapevt va h.k. boʻlishi mumkin. Basharti bosh shifokor mansab vazifasini buzsa – 207-modda, kasb vazifasini buzsa, 116-modda bilan javobgarlikka tortiladi.

JK 116-moddasini 207-moddadan farqlovchi asosiy belgi uning subyekti bilan bogʻliq. 207-moddada mansabdor shaxslarning mansabi yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmasliklari bilan bogʻliq harakatsizliklari uchun javobgarlik belgilanadi.

Jinoyat ishlari tahlili kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik xavf ostida qoldirish (117-modda), jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari toʻgʻrisidagi qonunchilikni buzish (144-modda), mansabga sovuqqonlik bilan qarash (207-modda), hujjatlar, shtamplar, muhrlar, blankalarni, avtomototransport vositalarining va ular tirkamalarining (yarim tirkamalarining) davlat raqam belgilarini egallash, nobud qilish, ularga shikast yetkazish yoki ularni yashirish (227-modda), hujjatlar, shtamplar, muhrlar, blankalar tayyorlash, ularni qalbakilashtirish, sotish yoki ulardan foydalanish (228-modda), togʻ-kon, qurilish yoki portlatish ishlari xavfsizligi qoidalarini buzish (258-modda) kabi jinoyatlar bilan birgalikda sodir etilganligini koʻrsatmoqda.

Xulosalar

Kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va oʻxshash jinoyatlardan farqlash masalalari boʻyicha quyidagi xulosalarni ilgari surish mumkin:

1. Amaldagi jinoyat qonuniga koʻra, shaxs kasb yuzasidan oʻz vazifalarini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITS yuqtirilganda, qilmish JK 116-moddasi bilan emas, balki JK 113-moddasi beshinchi qismi bilan kvalifikatsiya qilinadi;

2. Xorijiy davlatlar (Rossiya, Armaniston, Qozogʻiston, Belarus) jinoyat qonunlariga koʻra, "Tibbiyot xodimlarining kasb majburiyatlarini lozim darajada bajarmaganligi" moddasida tibbiyot xodimlari tomonidan boshqa shaxsga OIV/OITSni yuqtirishi ogʻirlashtiruvchi qism sifatida kiritil-

gan. Shundan kelib chiqib, JK 116-moddasi "Kasb yuzasidan oʻz vazifasini lozim darajada bajarmaslik" moddasining ikkinchi qismiga "shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifasini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi" hamda uchinchi qismiga "shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifasini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida ikki yoki undan ortiq shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi" bandlarini kiritish maqsadga muvofiq.

3. JK 116-moddasiga "shaxsning kasb yuzasidan oʻz vazifasini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi oqibatida boshqa shaxsga OIV kasalligi/OITSni yuqtirishi" degan qoʻshimcha kiritish va JK 113-moddasi 5-qismini JKdan chiqarish maqsadga muvofiq.

4. JK 116-moddasida nazarda tutilgan jinoyatning subyekti maxsus, yaʼni kasbiga koʻra biror majburiyatni bajarishi shart boʻlgan (116-modda birinchi qismi) yoki qonun yoki maxsus qoidalarga muvofiq kasalga yordam koʻrsatish majburiyati yuklatilgan shaxslar (116-modda ikkinchi qismi) hisoblanadi, yaʼni 116-moddadagi javobgarlik belgilangan jinoyatning subyekti 117-moddadagi xavf ostida qoldirish subyektiga nisbatan birmuncha tor doiradagi shaxslar sanaladi.

5. JK 116-moddasi ikkinchi qismi jabrlanuvchisi alohida belgiga ega boʻlgan kasal boʻlsa, 117-moddada jabrlanuvchilar (hayoti yoki sogʻligʻi xavf ostida qolgan va oʻzini oʻzi himoya qilish imkoniyatidan mahrum boʻlgan har qanday shaxs jabrlanuvchi boʻlishi mumkin) doirasi birmuncha kengdir.

6. JK 116-moddasi ikkinchi qismi va 117-moddasi obyektiv tomoni bir-biriga oʻxshab ketadi. Har ikkala jinoyat ham moddiy tarkibli boʻlib, jabrlanuvchiga oʻrtacha ogʻir yoki ogʻir darajadagi shikast yetishini nazarda tutadi. 116-modda obyektiv tomoni aralash harakatsizlik (yaʼni ham yordam koʻrsatadi, lekin lozim darajada boʻlmaydi), 117-moddada esa butunlay harakatsizlik (umuman yordam koʻrsatmaydi) boʻladi.

7. JK 117-moddasida aybdor jabrlanuvchini shu ahvolga solgan boʻlishi lozimligi holati ham inobatga olingan, vaholanki, 116-moddada bunday alomat mavjud emas.

8. Tibbiyot xodimlari kasb yuzasidan oʻz vazifalarini bajarish chogʻida mansabdor shaxslarga xos boʻlgan tashkiliy-boshqaruv vakolatlariga ham, maʼmuriy-xoʻjalik vakolatlariga ham ega boʻlmaydilar, shunga koʻra mansabga sovuqqonlik bilan qarash uchun jinoiy javobgarlikka tortilishlari mumkin emas, degan xulosaga kelish mumkin.

9. Tibbiyot muassasasining mansabdor shaxsi jarrohlik uchun pora olib, soʻng oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmay, qilmishi bemorning oʻlimiga sabab boʻlsa, uning harakat (harakatsizlik)lari JK 116- va 210-moddalari bilan jinoyatlar jami sifatida kvalifikatsiya qilinishi kerak. Chunki bu yerda ikki mustaqil jinoyat tarkibi (pora olish va kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik) mavjud boʻladi.

Yuqorida bildirilgan takliflarning amalga oshirilishi sud-tergov organlarida kasb yuzasidan oʻz vazifalarini lozim darajada bajarmaslik jinoyatini kvalifikatsiya qilish va oʻxshash jinoyatlardan farqlash masalalarida kelib chiqadigan xatolarni bartaraf etishga imkon beradi.

REFERENCES

1. Kabulov R., Yakubov A.S., Ilxamov A.N. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish. Uslubiy material [Qualification of crimes. Methodical material]. Tashkent, MIA Academy of the Republic of Uzbekistan, 2001, p. 24.

2. Kabulov R. Ponyatyye i znacheniye sostava prestupleniya po ugolovnomu pravu Respubliki Uzbekistan [The concept and significance of the corpus delicti in the criminal law of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, *Law*, 2002, vol. 5, pp. 25–26.

3. Irkaxodjaev A.K., Xolikulov U.Sh. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishning ilmiy asoslari [Scientific basis of qualification of crimes]. Tashkent, TSIL Publ., 2007, p. 59.

4. Ugolovnyy kodeks Rossiyskoy Federatsii [Criminal Code of the Russian Federation]. Moscow, GrossMedia Publ., 2018.

5. Ugolovnyy kodeks Respubliki Armeniya [Criminal Code of the Republic of Armenia]. Moscow, Legal. Center Press Publ., 2018, p. 446.

6. Ugolovnyy kodeks Respubliki Kazakhstan [Criminal Code of the Republic of Kazakhstan]. Moscow, Legal. Center Press Publ., 2018, p.466.

7. Ugolovnyy kodeks Respubliki Belarus' [Criminal Code of the Republic of Belarus]. Minsk, Amalthea Publ., 2018.

8. Davletmuratov S. Xavf ostida qoldirishning subyektiv tomonini aniqlash yuzasidan ayrim mulohazalar [Some comments on determining the subjective side of endangerment. Legal science newsletter]. Tashkent, *Scientific-practical Legal Journal*, 2018, vol. 2, pp. 107–111.

9. Davletmuratov S.R. Xavf ostida qoldirish jinoyati subyektiv tomonining ahamiyati [The importance of the subjective side of the crime of endangerment]. *Justice,* 2020, vol. 8, pp. 24–25.

10. Turg'unboev E.O. Kasb yuzasidan o'z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik va xavf ostida qoldirish jinoyatining farq qiluvchi belgilari [Distinctive signs of the crime of improper performance of one's professional duties and endangerment]. *Collection of Scientific Articles of Young Scientists*, 2010, vol. 1, p. 114.

11. Davletmuratov S.R. Nravstvennyye i pravovyye predposylki otvetstvennosti za ostavleniye v opasnosti [Moral and legal prerequisites for responsibility for leaving in danger]. 2nd Proceedings of the scientific-practical conference on the problems of improving criminal legislation, Tashkent, TSIL Publ., 2010, pp. 315–316.

12. Davletmuratov S.R. Otvetstvennost' za ostavleniye v opasnosti po ugolovnomu zakonodatel'stvu nekotorykh razvitykh zarubezhnykh stran [Responsibility for leaving in danger under the criminal legislation of some developed foreign countries]. Poland, *Warsaw, Scientific Ideas of Young Scientists*, 2020, pp. 289–294.

13. Serogin I.V. Prichiny dolzhnostnoy khalatnosti v sfere meditsinskogo obsluzhivaniya naseleniya [Causes of official negligence in the field of medical care of the population]. Barnaul, 1999, p. 33.

14. Borzenkov G.N. Kvalifikatsiya prestupleniy protiv zhizni i zdorov'ya [Qualification of crimes against life and health]. Moscow, Zertsalo-M Publ., 2006, p. 228.

15. Borchashvili I.Sh. Sub"yekt prestupleniya [Subject of the crime]. Almaty, Zheti-zhargy Publ., 2007, p. 96.

16. Volkova T.N. Sub"yekt prestupleniya [The subject of the crime]. Vologda, Vologda State University Publ., 2005, p. 76.

17. Karagezyan G.G. Otvetstvennost' za prestupleniya, sovershennyye vsledstviye nenadlezhashchego ispolneniya litsom svoikh professional'nykh obyazannostey [Responsibility for crimes committed as a result of improper performance by a person of his professional duties]. Moscow, 2009, p. 82.

18. Rustamboyev M.H., Axrarov B.J. Boshqaruv tartibiga qarshi jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish [Qualification of crimes against administrative order]. Tashkent, TSIL Publ., 2006, p. 19.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2024-YIL 6-SON

VOLUME 4 / ISSUE 6 / 2024

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.4.6.